

Opan Bustan/Opn Images/Cover Ima via Reuters Connect

ישראל-אינדונזיה: באין יחסים דיפלומטיים כדאי לטפח קשרים בין אנשים (People-to-People)

גיורא אלירז

האוניברסיטה העברית בירושלים

אינדונזיה מתבצרת בעמדתה שלפיה לא ייכוונו יחסים דיפלומטיים עם ישראל טרם הקמת מדינה פלסטינית עצמאית שבירתה מזרח ירושלים. היא מעגנת את עמדתה בקביעתם של אבות האומה בחוקתה בדבר חובת ההתנגדות לקולוניאליזם. זאת ועוד, רמת המחויבות הגבוהה בקרב הרוב המוסלמי במדינה למאבק הפלסטיני, הנובעת במידה רבה מרגשות דתיים חזקים, מצמצמת את מרחב ההחלטה של המדינה בנושא היחסים עם ישראל, משיקולי מדיניות פנים. כך מוזן כל העת דימוי שלילי ואף עוין כלפי ישראל בחברה האינדונזית, במידה רבה בשל זרות הנרטיב הישראלי בסכסוך באזורנו והיעדר גשרים בין החברה הישראלית לזו האינדונזית. לפיכך גוברת החשיבות בטיפוח קשרים בין אנשים (People-to-People Relation/Ties) בין גורמים לא-ממשלתיים משני הצדדים. זאת תוך דגש, מנקודת מבט ישראלית, על משכילים מוסלמים אינדונזים שנכללים בקטגוריה של מעצבי דעת קהל. קשרים כאלה אינם אומנם הנתיב המוביל לקשרים דיפלומטיים, אך הם עשויים לתרום בטווח הרחוק לשיפור תדמיתה של ישראל וליצירת מידת מה של אמפתיה כלפיה במדינת ענק זו המהווה בית לאוכלוסייה המוסלמית הגדולה בעולם, בונה את הדמוקרטיה השלישית בגודלה, מתבלטת כשחקנית מרכזית בדרום-מזרח אסיה, מחזקת את מעמדה בזירה הבינלאומית וחותרת למקום גבוה בדירוג הכלכלה העולמית.

מילות מפתח: ישראל, אינדונזיה, דיפלומטיה, קשרים בין אנשים, אסלאם, הרשות הפלסטינית, חמאס, אקדמיה

מבט על ישראל: שני מקרי מבחן – אומנם פרטיים אך מלמדים

השנה, על רקע האירועים במזרח ירושלים והלחימה בין ישראל לחמאס, פרסם האינטלקטואל האינדונזי זוהירי מיסראווי מאמר (באינדונזית) תחת הכותרת "מדוע ישראל טעתה והובסה?" – מאמר רווי ברטוריקה עוינת לישראל ומייחס לה, תוך הקפדה לכרוך יחדיו את עזה והגדה המערבית, ברטוליות (kebiadaban), מדיניות אפרטהייד, וממש לא מפתיע – גם מצמיד לשמה את התואר קולוניאלית (penjajah). גם דרך הצגת הדברים והטיעונים מגמתית מאוד, לרבות ציון האסימטריה במספר הקורבנות והפצועים, ללא התייחסות ל'כיפת ברזל' ולמדיניות הגנת העורף בישראל. גם העובדה שחמאס משגר רקטות מלב האוכלוסייה האזרחית ומציב מאגרי רקטות במתקנים אזרחיים בלב אוכלוסייה אזרחית ומשתמש בה כמגן אנושי אינה מוזכרת כלל.

מבוא

אף שאינדונזיה היא המדינה הרביעית בעולם במספר תושביה, הדמוקרטיה השלישית בגודלה, בית לאוכלוסייה המוסלמית הגדולה בעולם, שחקנית מרכזית בדרום-מזרח אסיה וכלכלה המכוננת למקום בפסגה, דומה שהיא נותרה מושג עמום בתודעה הישראלית. להיעדר יחסים דיפלומטיים בין ישראל לאינדונזיה יש חלק בכך. ישראל אומנם מצפה ליום שבו יחול שינוי בעמדה האינדונזית בנושא, אך זו נותרה עד כה ברורה ובלתי מתפשרת: לא ייכוננו קשרים דיפלומטיים עם ישראל טרם הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בהתאם לגבולות 4 יוני 1967, שבירתה מזרח ירושלים, על בסיס עקרון שתי המדינות. בינתיים אינדונזיה ממשיכה, כפי שהיא עושה זה עשרות בשנים, להפגין מחויבות רבה לעניין הפלסטיני בזירה הבינלאומית והאסלאמית, שמטבעה מלווה גם בנימה אנטי-ישראלית.

בציבור המוסלמי באינדונזיה קיימת הזדהות רגשית חזקה עם המאבק הפלסטיני כחלק מזיקה ל"אומה" המאבק הפלסטיני כמאבק העולם המוסלמי.

זוהי הצגה חד-צדדית בעליל הטוענת למפגן כוח ישראלי חסר הבחנה של נשק קטלני מתוחכם, תוך הפרה בוטה של החוק הבינלאומי ושימוש מתמשך בתירוץ בדבר לחימה בחמאס. רק בהמשך, כאשר הכותב מונה את הישגי חמאס, לתפישתו, לרבות התחזקות הפופולריות והכוח הפוליטי בקרב הפלסטינים, אהדה גוברת לנושא הפלסטיני בעולם הערבי והבהרת הקו האדום לישראל בנושא ירושלים – הוא מציג כמו במנותק את הצלחת חמאס לשגר יותר מ-4,000 רקטות, רובן לערים בישראל. לכאורה הדברים אינם מחדשים, ודאי לעוקבים אחר המתרחש באינדונזיה, שכן דימוי שלילי של ישראל הוא נחלתם של חלקים משמעותיים של הרוב המוסלמי הדומיננטי בה. שותפים לו גם רבים מאוד בזרם המרכזי, המוביל עמדות אסלאמיות מתונות ותומך בתהליך הדמוקרטיה. אך למרות זאת יש מקום להבהיר כי הכותב נמנה עם נהדתול עולמא, Nahdatul Ulama (NU) – הארגון האסלאמי הגדול באינדונזיה המזוהה כבסיס האיתן של החברה האזרחית המוסלמית החזקה והמסיבית במדינה. ארגון זה הוא גם שותף מרכזי למשטר בקידום הדמוקרטיה, במאבק בקיצוניות דתית, בטיפוח סובלנות בין-דתית, בקידום הבנה בדבר הצורך בפתרון כסוכים בדרכי שלום ואף ב"יצוא" איכויות האסלאם

הממד הלאומי והדתי

בציבור המוסלמי באינדונזיה קיימת הזדהות רגשית חזקה עם המאבק הפלסטיני כחלק מזיקה ל"אומה" – כלל קהילת המאמינים המוסלמים – ומתוך ראיית המאבק הפלסטיני כמאבק העולם המוסלמי. לכך ביטוי מיוחד בשאלת אל-קודס, בדגש על הר הבית/אל-חרם אל-שריף, המזינה יחס עוין במיוחד לישראל. מצב דברים זה מצמצם את מרחב הבחירה של המערכת השלטונית באינדונזיה בשאלת היחסים עם ישראל, מתוך הבנה כי כל ריכוך בעמדה עשוי לגבות מחיר יקר בזירה הפנימית. מעבר לכך, המדינה עצמה מחזיקה בתפיסה לאומית חסרת סממנים אסלאמיים, המשמרת באופן מובהק, מאז יוני 1967, את מחויבותה לנושא הפלסטיני ואת עמדתה בנושא כינון יחסים דיפלומטיים עם ישראל, המחלחלת לכלל השיח הפוליטי הציבורי ועיקרה מחויבות היסטורית למאבק אנטי-קולוניאלי. זו כמו מקבלת חותם של קידוש על ידי עיגונה בסעיף הראשון להקדמה לחוקה האינדונזית המעצבת מ-1945: "היות שעצמאות היא זכותו של כל עם, קולוניאליזם חייב להיעלם מעל פני האדמה מכיוון שהוא נוגד את צווי הטבע האנושי והצדק". שורשיה ההיסטוריים של גישה זו מהדהדים את מלחמת העצמאות האינדונזית בהולנדים (1945-1949) ומעוגנים גם בתפקידה המרכזי של אינדונזיה בשנות ה-50 בכינון ארגון המדינות הבלתי מזדהות. כך על פי גישה זו, בין השאר, מנוסחת התמיכה האינדונזית בפלסטינים פעמים רבות במונחים של צדק, זכויות לגיטימיות וחירות.

ניכר היה כי הוא ער למורכבות הסכסוך באזורנו, לרבות מפת האיומים על ישראל בתוך הקשר גאואסטרטגי, כולל הטופוגרפיה. בלטו גם דבריו על אודות תור הזהב ביחסי מוסלמים-יהודים בספרד ואמירתו הברורה כי ליהודים בישראל שורשים היסטוריים עמוקים במקום. הוא גם מצא לנכון לציין בפני הסטודנטים כי מצבה של האוכלוסייה הערבית בישראל משופר ונציגיה מהווים חלק מהמערכת הפוליטית. בצד זאת שב והטעים את זכותם של הפלסטינים למדינה עצמאית ועמד על הצורך בהמשך סיוע הומניטרי לפלסטינים מצד מדינתו, אך תוך הקפדה שזה יגיע לידיים הנכונות.

יודגש כי מוחמד רזקי אוטאמה וגם זוהירי מיסראוי נמנים עם מעגלים רחבים של משכילים מוסלמים צעירים באינדונזיה, שרבים מהם מובילים בארצם רעיונות בדבר סובלנות דתית, פלורליזם, דמוקרטיה, שוויון מגדרי, דיאלוג בין-דתי ופתרון סכסוכים בדרכי שלום. בשאלת הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שניהם תומכים במובהק בחיובות מדינתם לרעיון הקמת מדינה פלסטינית עצמאית שבירתה מזרח ירושלים, ואשר מתקיימת בשלום לצידה של ישראל. אך בה בעת ניתן כאמור להבחין בשוני בדימויה של ישראל ובטון הרטורי, כפי שעולים ממאמרו הנזכר של זוהירי מיסראוי בהשוואה לדברים שאמר מוחמד רזקי אוטאמה בווינר. נראה כי האנטגוניזם כלפי ישראל העולה ממאמרו של הראשון משקף עמדות רווחות בקרב ציבורים רחבים ברוב המוסלמי הדומיננטי במדינה, בעוד גישתו של השני מבטאת עמדת מיעוט בנימה המרוככת כלפי ישראל וגילוי פתיחות כלפי הנרטיב הישראלי.

נראה שרמז בולט למידת האמפתיה שמגלה מוחמד רזקי אוטאמה כלפי ישראל מצוי בהשתתפותו בראשית 2020 בביקור משלחת אינדונזית של אנשי דת וחינוך, שארגן גוף מרכזי של יהודי אוסטרליה "אוסטרליה/ישראל והמועצה לעניינים יהודיים" (AIJAC) תחת הכותרת "ללכת בעקבות Gus Dur" (כינוי של כבוד בפי האינדונזים לעבדורחמן וחייד). מוחמד עצמו מתח קו ישר בין דבריו בווינר הנזכר לבין ביקור זה, שכלל גם את שטחי הרשות הפלסטינית. כך התאפשר לחברי המשלחת לפגוש מקרוב ישראלים, לרבות ערביי ישראל, וכן פלסטינים ואנשי דת יהודים, מוסלמים ונוצרים. הוא העיד בדבריו בפני הסטודנטים האינדונזים, תלמידיו, כי הביקור חולל שינוי במבטו על אזורנו; הסיוור ברמת הגולן והעובדה שהביקור התרחש במהלך אחת מתקופות ההסלמה בדרום, לרבות ירי רקטות לשטח ישראל, חידדו במיוחד את הבנתו בדבר מצבה הגאואסטרטגי של ישראל, לרבות היבטים טופוגרפיים והבנת האיומים הפוטנציאליים.

המתון באינדונזיה לחברות מוסלמיות ברחבי העולם, כמענה לקיצוניות דתית גוברת מכיוון המזרח התיכון, וכן קידום דיאלוג בין-דתי ברמה הגלובלית.

יוטעם כי ה-NU מזהה עם מורשתו הפלורליסטית וההומניטרית של עבדורחמן וחייד (1940-2009), מנהיגו הכריזמטי של הארגון במשך שנים והנשיא הנבחר הראשון של אינדונזיה בעידן הדמוקרטי (1999-2001). הוא בלט גם ביחסו האוהד ליהדות, באמונתו בזיקה היסטורית בין יהדות לאסלאם, בביקוריו בישראל לפני כהונתו כנשיא ולאחריה ובעיקר כמנהיג האינדונזי הראשון והאחרון עד כה שניסה ללא הצלחה לחולל תפנית במדיניות כלפי ישראל, באמצעות תוכנית לביסוס קשרי סחר רשמיים בין שתי המדינות.

בה בעת מתברר שבשיח האינדונזי בנושא הפלסטיני יש ומבליחים אל מעל פני הקרקע גם קולות אחרים, אומנם לא בגרעין הדברים אך בצלילי הרטוריקה. באירוע נדיר למדי, שכנראה תקופת הקורונה היא זו שאפשרה את קיומו, הוזמן כותב דברים אלה להשתתף באוקטובר 2020 כדובר בווינר (webinar) שנערך ביוזמת התאחדות הסטודנטים במחלקה ליחסים בינלאומיים ב-Universitas Islam Indonesia (האוניברסיטה האסלאמית של אינדונזיה, UII). לאוניברסיטה זו שורשים עמוקים בהיסטוריה הלאומית של המדינה והיא ממוקמת בעיר ג'וקג'קרטה שבמרכז האי-ג'אווה, הידועה כמרכז של מוסדות להשכלה גבוהה. הזמנה כזו לישראלי – לדבר בלב האקדמיה האינדונזית – אינה דבר של מה בכך, מה גם שמדובר היה בנושא טעון בהקשר האינדונזי, "נרמול היחסים בין מדינות ערביות לבין ישראל; אינטרס פוליטי והסטטוס של פלסטין", שהרי קשה לנתק את נושא נרמול היחסים, ודאי מנקודת מבט אינדונזית, מהנושא הפלסטיני.

הטקסט המקדים לדיון כבר הבהיר את האתגר שבפתח, שכן נכתב בו שיהיה מעניין לדון בשאלה אם נרמול היחסים בין מדינות ערביות לישראל מבטא שינוי שחל באינטרסים מדיניים של מדינות ערביות אלה, או שקיימת "קונספירציה" אחרת מאחורי הנרמול. ההזדמנות הייחודית שניתנה נוצלה למתן הסבר לסטודנטים האינדונזים, בביתם הם, מדוע על מדינתם לשקול מחדש את עמדתה בשאלת היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. כמו כן נוצלה ההזדמנות להאיר את עיניהם לנסתר מהם לחלוטין באשר לנתונים גאואסטרטגיים ואיומים עכשוויים ופוטנציאליים הנשקפים לישראל, שבגינם הסיסמה "חזרת ישראל לגבולות 67" הופכת למורכבת הרבה יותר משניתן להבין מנקודת מבטם. במהרה התברר כי השותף השני לווינר, מוחמד רזקי אוטאמה, מרצה בחוג המארח, כמו השלים את המלאכה.

האזרחית האינדונזית כמו אנשי דת, עיתונאים, אנשי אקדמיה וחינוך, ולא נציגים של משרדי ממשלה ופקידות בכירה. כל זאת ללא מעורבות של המדינה האינדונזית, אבל ודאי בידיעתה. יתר על כן, ביקורים אלה אינם זוכים לפרסום בתקשורת האינדונזית, למעט מקרים ספורים שבהם נמתחה ביקורת באינדונזיה, לרוב כתגובה לפגישת המשתתפים עם אנשי צמרת ישראלים, לרבות עם נשיא מדינת ישראל ואף עם ראש ממשלתה. ביקורים אלה, בשונה מביקורים בארץ של מוסלמים ונוצרים מאינדונזיה הממוקדים במקומות הקדושים, מאפשרים למשתתפיהם היכרות שיטתית מקרוב, נדירה מאוד בהקשר האינדונזי, עם ישראל כמדינה וחברה, לרבות התוודעות לאתגריה הביטחוניים ולפוליטיקה הישראלית, כולל ביקור בכנסת ומפגש עם חברי כנסת, סוגיית ערביי ישראל כמו גם סוגיית ירושלים. דומה כי מבחינת המשתתפים המוסלמים, תפילה במסגד אל-אקצא היא נקודת שיא כחוויה דתית. זאת ועוד, והדבר חשוב מאוד מנקודת מבט אינדונזית, הביקורים כוללים גם את שטחי הרשות הפלסטינית, לרבות מפגשים עם ממלאי תפקידים ברשות, אנשי דת, עיתונאים ופעילי ארגונים לא-ממשלתיים.

לקשרים בין אנשים עשויה להיות חשיבות מיוחדת בשל היעדר יחסים דיפלומטיים וגשרים של ממש בין החברה הישראלית לזו האינדונזית.

מרכיבים של קשרים בין אנשים עולים גם מתוך שיתופי פעולה שאינם בעלי אופי מדינתי רשמי, אלא בין מרכיבים בחברה האזרחית. למשל, שיתוף פעולה מסוים בתחום החקלאות שגם הביא ארצה, כיוזמה פרטית, משלחת סטודנטים אינדונזים לצורך השתלמות בתחום החקלאות. כך גם שיתוף פעולה מסוים בתחום הרפואה הניב לפני למעלה מעשור הסכם שיתוף פעולה בנושא שירותי רפואת חירום בין ארגון מגן דוד אדום לארגון האסלאמי מוחמדיה, שהוא כמסד לחברה האזרחית המוסלמית הדומיננטית באינדונזיה, לצד ה־NU, ומעורב בקשת רחבה של תחומים אזרחיים. באותה העת גם השתלמו בישראל בכירים ממערכת הבריאות האינדונזית ומארגונים קהילתיים בסדנאות של מד"א בתחום מערך שירותי חירום ורפואה דחופה. מעניין שמנקודת מבט של הצד האינדונזי, שיתוף פעולה כזה גם נתפס כהזדמנות לקידום דיאלוג בין-דתי.

כמו כן מתקיימת פעילות במישור האקדמי הכוללת רכיבים של קשרים בין אנשים משתי המדינות. אומנם לפעילות זו אין אופי של קשרים רשמיים בין מוסדות

עם זאת ולמרות הזיקה הגלויה שבין גישת מוחמד רזקי אוטאמה לבין הרושם שהותיר בו הביקור בישראל, ההסבר שמציע ביקור כזה נעשה בעייתי משהו כאשר דנים במקרה של זוהירי מיסראווי. מתברר כי ב־2006 הוא ביקר בישראל, כנטען בהזמנת ממשלתו החדשה דאז של אהוד אולמרט, "כדי לספק חוות דעת שנייה באשר למדיניות ישראל כלפי פלסטין" יתר על כן, מודגש כי בשונה ממשכילים מוסלמים אחרים הוא תמך בכינון קשרים דיפלומטיים עם ישראל, ברומזו כי מכיוון שישראל היא המעצמה היחידה במזרח התיכון, כינון קשרים עימה עשוי להכשיר הדרך עבור אינדונזיה לנצל השפעתה על הסכסוך הנמשך, "העולה בחייהם של מיליונים חפים מפשע". אכן יותר מעשור חלף מאז פורסמו דברים אלה. לפיכך, וזוהי השערה בלבד, אפשר שמשכילים אינדונזים המתבוננים עתה בישראל, הן בפוליטיקה והן בדעת הקהל, מקבלים רושם כי נחלשה האחיזה של הרעיון בדבר פתרון שתי המדינות. במילים אחרות, אפשר שמתוך פרספקטיבה אינדונזית נעשה קשה יותר לגשר על הפער שבין חזון של פתרון מדיני לסכסוך, לרבות הקמת מדינה פלסטינית עצמאית, לבין המציאות. למרות הנאמר, יודגש כי לקשרים בין אנשים בהקשר של היחסים בין ישראל לאינדונזיה יש חשיבות, ואין להפחית מערכם וודאי שלא להתעלם מהם.

מה נעשה עד כה בנושא קשרים בין אנשים

ברור כי קשרים בין אנשים, בבחינת אינטראקציה בין גורמים לא-ממשלתיים ממדינות שונות, יכולים להתקיים גם במצב של קיום יחסים דיפלומטיים. בהיותם כאלה הם יכולים להשתלב בדיפלומטיה ציבורית (public diplomacy) המכוונת לקדם מגוון אינטרסים מדינתיים על ידי פנייה לקהלים זרים, ולהוות למעשה כלי נוסף ומשלים לדיפלומטיה. במקרה שלפנינו, יחסי ישראל-אינדונזיה, לקשרים בין אנשים עשויה להיות חשיבות מיוחדת בשל היעדר יחסים דיפלומטיים וגשרים של ממש בין החברה הישראלית לזו האינדונזית. במצב הנוכחי קשרים כאלה מתבטאים במידה רבה בביקורי משלחות אינדונזיות בישראל, מעת לעת, וגם זה לרוב לא כיוזמות הצומחות בשתי המדינות. יוזמות מצד AIJAC, הגוף חשוב של יהדות אוסטרליה, שבשל הקרבה לאינדונזיה יש בו לא מעטים שעונים צופייה גם לארכיפלג האינדונזי, מתבלטות במידה רבה. לכך מצטרפת העובדה שמדובר בגוף פרו-ישראלי באופן מובהק, המגלה, גם בפעילותו התקשורתית/עיתונאית, עניין רב בנושאים מזרח-תיכוניים וכמובן במתרחש בארץ, ומבקש לקדם את עניינה של ישראל בקרב הציבור האוסטרלי. כך ביוזמות כאלה מגיעים לישראל שחקנים שונים מהחברה

בפתרוננו. לכן יש להעביר יותר אחריות לבני המקום באשר ליצירת תנאים תומכי שלום. מנהיגים בדרגי הביניים, שלא מתוך הממסד הפוליטי וקהילות מקומיות, צריכים להיות חלק מאסטרטגיית שלום כוללת. לדבריו אין חדש בכך שכן הסכמי אוסלו, למשל, עודדו דיאלוגים בין שחקנים לא־ממשלתיים משני הצדדים. לאינדונזיה האמצעים והניסיון המוכח לסייע בשיפור קשרים בין אנשים מישראל ומ"פלסטין". הדבר מחייב זמן ותכנון ארוך טווח, אך למעשה רוב המרכיבים הנדרשים כבר מצויים הודות לתוכניות סיוע לפלסטינים שאינדונזיה היא חלק מהן.

לפיכך, לדבריו יש להציב קשרים בין אנשים בחזית, במקום תהליכי השלום בעבר שנשלטו על ידי ארצות הברית וכללו בעיקר אליטות פוליטיות פלסטיניות וישראליות. אפריאנטו, כותב המאמר, מודה כי לא קל לאינדונזים לתקשר עם ישראל בשל היעדר יחסים דיפלומטיים רשמיים עימה. על כן הפתרון הישים יותר, לדבריו, הוא לפעול דרך רשתות של שחקנים לא־ממשלתיים באינדונזיה ישנם רבים היכולים להוביל תוכניות של קשרים בין אנשים. לטענתו, מסובך במיוחד יהיה "ניהול הרגשות" של מרכיבים מסוימים בחברה האינדונזית, מכיוון שסביר להניח כי תוכניות כאלה תכלולנה ביקורי ישראלים באינדונזיה. אפשר יהיה לצמצם ההתנגדות לכך על ידי מתן מידע ראוי לגבי חשיבותן של תוכניות כאלה עבור אינדונזיה. שילוב של ארגונים אסלאמיים בהן יסייע למנוע תגובת נגד מבפנים. הוא מוסיף כי נכון עתה גם לחנך את הציבור האינדונזי לגבי עובדות העימות הישראל-פלסטיני; בה בעת ש"הכיבוש הישראלי" והאלימות כלפי הפלסטינים הם עובדה, גם קיומם של אנשים משני הצדדים המבקשים שלום הוא עובדה. כמו כן ראוי עתה שאינדונזים רבים ילמדו כי ייתכן שחלק ניכר מרגשותיהם בנושא הסכסוך אינו תקף עוד. האסלאם, הוא מבהיר, אינו הדת היחידה ב"פלסטין", והמזרח התיכון והעולם הערבי משתנים. במשך שנים מספר מדינות בעלות רוב מוסלמי מקיימות יחסים דיפלומטיים עם ישראל וקשרים מתחממים בינה לשכנותיה הערביות, גם אם הדבר נעשה בשל יריבות גוברת בין מדינות ערביות לאיראן. בסיום דבריו מטעים אפריאנטו כי החוקה האינדונזית מכתובה התנגדות לקולוניאליזם וכן דיפלומטיה של שלום. בכל מאמץ לשלום יש להגיע אל כל הצדדים הרלוונטיים. התפיסה האינדונזית של מדיניות החוץ שלה כ"עצמאות ואקטיביזם" (באינדונזית *bebas dan aktif*). התפיסה נוסחה על ידי האבות המייסדים של המדינה) מכתובה יצירתיות. סיוע לדיאלוגים בין החברה הישראלית לזו הפלסטינית היא דוגמה לדיפלומטיה יצירתית. אם

אקדמיים אך היא מצמיחה אינטראקציה אקדמית מעניינת, מקרבת ותורמת לבניית גשרים של הבנה. פריצת דרך ייחודית ומשמעותית נעשית בשנים האחרונות באוניברסיטה העברית בירושלים בתחום לימודי אינדונזיה, לרבות הוראת השפה האינדונזית. מעורבים בה גם אנשי אקדמיה אינדונזים. כותב מאמר זה גם כתב השנה, בשותפות עם חוקר אינדונזי, פרק על אודות יחסי ישראל-אינדונזיה עבור ספר בנושא יחסי ישראל-אסיה. ספר זה יוצא לאור כפרויקט של אוניברסיטת חיפה, שרואה חשיבות בכתיבה משותפת של חוקר ישראלי ואינדונזי.

המשלחות והקבוצות האינדונזיות המגיעות לישראל אינן מבקשות לבשר על רצון בקידום יחסים דיפלומטיים. הקולות העולים מחלקן מכוונים לקידום הבנה בין־דתית יהודית-מוסלמית, הבנה ישראלית-פלסטינית וכן ביטוי למחויבות אינדונזית לסייע בקידום כינונה של מדינה פלסטינית עצמאית באמצעות קידום תהליך פיוס ושלום. אפשר להתרשם כי אינדונזיה כמדינה אינה מגלה כלל ועיקר עניין ביצירת חוויה מקבילה של מפגש ישראלים עם החברה האינדונזית. רוב הישראלים המגיעים לאינדונזיה, וגם זאת תוך תהליך פרוצדורלי מורכב משהו, עושים זאת במסגרת סיורי תיירות במובן השגרתי של מושג זה. לפיכך כל ניסיון להשוות, למשל בין תמונת המצב הנוכחית ל"דיפלומטיית הפינג פונג" – מפגשי הספורט בין נבחרות הפינג פונג של ארצות הברית וסין בראשית שנות ה־70, שסללו הדרך לביקור של הנשיא ניקסון בסין ב־1972 לאחר שנות נתק ארוכות וכינון יחסים דיפלומטיים לקראת סוף שנות ה־70 – יהיה שלא במקומו.

קול אינדונזי חריג מכיוון לא צפוי, כחומר למחשבה בנושא קשרים בין אנשים

ואולי למרות הכול, כדאי לתת את הדעת למאמר שפרסם בראשית 2020 הדיפלומט ואיש משרד החוץ האינדונזי המתמחה בסוגיות הקשורות לסכסוך הישראלי-פלסטיני, ארי אפריאנטו, חרף ההדגשה כי הדעות המובעות הן על דעתו הוא בלבד. המאמר פורסם בעיתון אינדונזי נחשב בשפה האנגלית, Jakarta Globe, תחת הכותרת: [How Indonesia Can Help Promote Dialogues Between Ordinary Israelis and Palestinians](#). בפתח דבריו טוען הכותב שצעדי ישראל מורים על כך שהשלום ב"פלסטין" אינו קרוב. לדבריו, אינדונזיה צריכה לפיכך לבחון אופציות נוספות לקידום תהליך שלום במזרח התיכון. אחת האופציות היא קידום דיאלוגים מחוץ למרכזי הכוח. לטענתו, היעדרם של אלה ביחסי ישראלים-פלסטינים החמיר את העימות ואת הקושי

לאקדמיה בישראל. יכולים לתרום גם גופים שעניינם קידום דיאלוג והבנה בין-דתית – נושא המצוי במרכז תשומת הלב של מעגלים רחבים בזרם האסלאמי המרכזי והמתון באינדונזיה. כך גם אפשר להסתייע בגופים בישראל שכבר הוכיחו מידה של מעורבות בנושא כמו מרכז ישראל-אסיה (IAC), המבקש לקדם קשרים בין אנשים בישראל ובמדינות אסיה, לרבות תוכנית עכשווית המכוונת להפגיש בין גורמים מתאימים מהחברה הישראלית ומהחברה האינדונזית למען שיתוף פעולה, בחיפוש פתרונות למגוון סוגיות מאתגרות כמו בריאות, ביטחון תזונתי וחינוך; כך גם יוזכרו לשכת המסחר ישראל-אינדונזיה, הפועלת כתל-לשכה של לשכת המסחר ישראל-אסיה, וכן המועצה הישראלית ליחסי חוץ (ICFR), הפועלת בחסות הקונגרס היהודי העולמי.

עידודם והרחבתם של קשרים בין אנשים בין ישראל לאינדונזיה הם אינטרס ישראלי.

כמו כן ניתן להוסיף יוזמות לעידוד תקשורת ברשתות החברתיות במטרה להגיע לציבור רחב של צעירים אינדונזים, שהם צרכנים מובהקים של תקשורת כזאת. מכלול הפעילויות עשוי להנמיך במידה מסוימת את חומות הזרות שבין החברה הישראלית לזו האינדונזית, למתן דימוי שלילי של ישראל בעיני חלקים רחבים בציבור האינדונזי. עם זאת, באשר לעמדת אינדונזיה בשאלת כינון קשרים דיפלומטיים עם ישראל, הרי מידת היכולת של קשרים בין אנשים לרכך עמדה זו תהיה כנראה מוגבלת למדי, כל עוד לא תחול תזוזה של ממש לקידום פתרון מדיני לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

ד"ר ג'ורא אלירז הוא עמית נלווה במכון טרומן באוניברסיטה העברית ועמית מחקר במכון למדיניות נגד טרור במרכז הבינתחומי בהרצליה, וכן בפורום לחשיבה אזורתית. תחומי התמחות מרכזיים: אינדונזיה ומלזיה, בדגש על הציר פוליטיקה-חברה-דת-תרבות וכן אסלאם רדיקלי והזיקה בין דרום-מזרח אסיה למזרח התיכון. מחברם של הספרים: *Islam in Indonesia: Modernism, Radicalism and the Middle East Dimension*; *The Intellectual Discourse of Interwar Egypt: Globalization of Ideas Amidst Winds of Change*; וכן מחבר המונוגרפיה *Islam and the Middle East Dimension: An Intriguing Case Study* eliraz-g@bezeqint.net

הדבר יתנהל כהלכה, אינדונזיה תניח בסיס לתפקיד חשוב יותר עבורה בקידום תהליך שלום במזרח התיכון.

סיכום

מאמרו של איש משרד החוץ האינדונזי נכתב כאמור זמן לא רב טרם נרמול היחסים בין ישראל למספר מדינות ערביות, בשלהי תקופת נשיאותו של הנשיא האמריקאי טראמפ. אפשר כי התפתחות זו מחזקת טיעוניו של הכותב האינדונזי, אף כי המדינה האינדונזית ממשיכה להתבצר מאחורי עמדה בלתי מתפשרת שלא ניכר בה כל שינוי, בנושא כינון יחסים דיפלומטיים עם ישראל. עם זאת כדאי לתת הדעת על הסיפא בדברי הכותב, שבו הוא רומז לשאיפה הגלויה של אינדונזיה לתפקיד חשוב יותר ביישוב סכסוכים באזורנו, בדגש על הסכסוך הישראלי-פלסטיני, וטעם כי שאיפה זו ניזונה מהתקווה כי הורדת רמת האלימות באזורנו תצמצם עוצמת גלי הדף בדמות קיצוניות דתית לכיוונה ותשפר את מעמדה הבינלאומי.

נראה כי אכן קיימת באינדונזיה מידה מסוימת של הבנה כי בהיעדר קשרים דיפלומטיים עם ישראל יקשה עליה לתת מענה ליומרה למלא תפקיד חשוב בקידום פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני. לכן, במצב הנוכחי ייתכן שקיימת גם מידה של הבנה באינדונזיה כי המעט שאפשר וכדאי לעשות הוא קשרים בין אנשים, אף שגם קשרים כאלה בהיקף רחב יותר עשויים לעורר תגובת נגד בקרב הרוב המוסלמי, ודאי בקרב מעגלי האסלאם הפוליטי.

לסיכום, עידודם והרחבתם של קשרים בין אנשים בין ישראל לאינדונזיה הם אינטרס ישראלי. זאת בייחוד במציאות של היעדר יחסים דיפלומטיים בין שתי המדינות, זרותו הכמעט מוחלטת של הנרטיב הישראלי בחברה האינדונזית ובה בעת דימוי שלילי למדי של ישראל, בפרט על רקע הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מאמץ בנושא כדאי שיתמקד בפנייה למשכילים מוסלמים אינדונזים, בעיקר אלה שהם בבחינת מעצבי דעת קהל כמו אנשי אקדמיה, עיתונות, דת וחינוך.

לצורך קידום הנושא מהצד הישראלי אפשר לרתום למאמץ מגוון מערכות ארגוניות, מוסדות וכן ארגונים לא-ממשלתיים (NGO), למשל מוסדות להשכלה גבוהה ומכוני מחקר אקדמיים שהפוטנציאל הטמון בהם רב ובתמונה כוללת רחוק ממיצוי, מה גם שקיימת לא מעט סקרנות בקרב אנשי אקדמיה באינדונזיה באשר